

## **РЕЦЕНЗІЯ**

**кандидата юридичних наук, доцента Олега МАРМУРИ на дисертацію  
Олександра ГИРИЧА «Кримінально-правова охорона енергетичної  
безпеки України», представлену на здобуття ступеня  
доктора філософії (081 – Право).**

**Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2026**

**Актуальність дисертаційної роботи.** Кримінально-правова охорона енергетичної безпеки України є важливим інструментом захисту національного суверенітету та стабільності держави в умовах сучасних викликів. Енергетична система країни – це стратегічний базис для функціонування економіки, забезпечення життєдіяльності населення та належної обороноздатності. Будь-які протиправні посягання на об'єкти критичної інфраструктури, несанкціоноване втручання в роботу мереж або масштабне розкрадання енергоресурсів несуть пряму загрозу національній безпеці. Особливої гостроти ця проблема набуває у періоди збройних конфліктів та кризових явищ, коли енергетичний сектор стає першочерговою ціллю для системних деструктивних дій, спрямованих на дестабілізацію всього суспільно-політичного життя.

Саме тому виникає нагальна потреба у постійному вдосконаленні кримінального законодавства та підвищенні ефективності його правозастосування. Наявна нормативно-правова база потребує системного аналізу та адаптації до нових видів загроз, включаючи кібератаки на автоматизовані системи управління енергооб'єктами та транскордонні злочини у сферах постачання ресурсів. Дослідження кримінально-правових аспектів захисту енергетичної сфери дозволяє виявити прогалини у чинному Кримінальному кодексі України та розробити дієві механізми запобігання злочинності. Наукове осмислення цієї теми є критично важливим для формування чіткої державної політики, спрямованої на невідворотність покарання за посягання на енергетичну незалежність і стабільність України.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи факультету № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на період 2024–2027 рр. (номер державної реєстрації 0124U005075).

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що дисертація Олександра ГИРИЧА є першим комплексним дослідженням кримінально правової охорони енергетичної безпеки України, в якому системно розглядаються склади кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти енергетики, в межах якого визначено низку проблемних аспектів регламентації кримінальної відповідальності за відповідні посягання та можливі напрями її удосконалення.

За результатами дослідження Олександр ГИРИЧ сформулював ряд висновків та пропозицій, що мають ознаки наукової новизни, а також теоретичне і практичне значення.

Зокрема дисертант відзначає, що вперше запропонував передбачити у КК України загальну норму, яка встановлюватиме відповідальність за посягання на енергетичну безпеку держави із визначення предмету складу цього кримінального правопорушення у виді об'єкта критичної інфраструктури із градацією відповідальності у відповідній частині статті залежно від категорії критичності таких об'єктів; довів недосконалість кримінального законодавства, що полягає у відсутності можливості притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, які вчинили посягання на об'єкт енергетики шляхом бездіяльності та запропонував описувати об'єктивну сторону у диспозиціях статей, якими встановлено відповідальність за посягання на енергетичну безпеку держави, використовуючи поняття «діяння», а не «дія»; а також обґрунтував доцільність доповнення КК України статтею 261-1, яка б передбачала відповідальність за захоплення або утримання об'єкта критичної інфраструктури та запропонував відповідний проєкт статті.

Окрім цього в межах дисертації удосконалено: розуміння енергетичної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони (зокрема, визначено перелік груп суспільних відносин з приводу забезпечення енергетичної безпеки, які

охороняються КК України, а також асоціації норм, що забезпечують кримінально-правову охорону енергетичної безпеки; встановлено, що до останніх належать норми про знищення та пошкодження майна чи певних об'єктів (ст. ст. 113, 194, 194-1, 258, 270-1, 292 КК України); норми про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності (ст. ст. 191, 364, 364-1 КК України); норми про порушення спеціальних правил (ст. ст. 197, 236, 253, 267, 270, 272, 273, 274 КК України); норми про порушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку (ст. ст. 361, 363 КК України), а також норми про воєнні злочини (ст. 438 КК України)); вчення про об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 113, 194, 194-1, 258, 270-1, 292 КК України, у контексті посягання на критичну енергетичну інфраструктуру; теоретичне розуміння переліку складів кримінальних правопорушень крізь призму задекларованої теми, за які до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру (обґрунтовано доцільність передбачення у положеннях КК України можливості застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру у інших випадках вчинення посягань на об'єкти енергетики (ст. ст. 194, 194-1, 270-1, 292 КК України)); погляди щодо вдосконалення положень ст. 194 КК України в частині визначення розміру шкоди, достатньої для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності (обґрунтовано доцільність зниження такого розміру з «великого» до «значного» (100 н.м.д.г)); доктринальні погляди щодо оптимізації системи складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за посягання на енергетичну безпеку держави (пропонується виключити з КК України ст. ст. 113, 194-1, 270-1 та ст. 292); а також теоретичні погляди щодо удосконалення регламентації в КК України відповідальності за терористичний акт (запропоновано розмежувати відповідальність за погрозу вчинення терористичного акту та безпосереднє вчинення терористичного акту у різних частинах ст. 258 КК України (погроза – в ч. 1, вчинення терористичного акту – в ч. 2 цієї статті)).

В межах дисертації набули подальшого розвитку: положення про соціальну обумовленість кримінально-правової охорони енергетичної безпеки держави з огляду на важливість впливу цієї сфери на всі інші сфери національної безпеки України; підходи щодо доцільності визначення предмета складів аналізованих кримінальних правопорушень через використання збірного поняття «об'єкт критичної інфраструктури»; ідеї з приводу можливості застосування заходів кримінально правового характеру до юридичних осіб за вчинення від їхнього імені та в їхніх інтересах суспільно небезпечних діянь проти енергетичної безпеки держави в частині визначення характеру таких заходів, потенційної можливості притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності, встановлення різних підстав та умов застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру при вчиненні різних кримінальних правопорушень, доцільності застосування таких заходів до юридичних осіб публічного права, застосування вказаних заходів при прийнятті рішень від імені та в інтересах юридичної особи колегіальним органом; доктринальні положення щодо зниження мінімального віку кримінальної відповідальності, зокрема за вчинення кримінальних правопорушень проти енергетичної безпеки держави; а також теоретичні напрацювання щодо необґрунтованості використання законодавцем множини при описі діяння, зокрема у ст. 113 КК України (вчинення вибухів, підпалів тощо).

**Ступінь обґрунтованості висновків та пропозицій.** Аналіз тексту дисертації Олександра ГИРИЧА дає підстави говорити про наукову обґрунтованість та достовірність отриманих в ході дисертаційного дослідження результатів. Висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, достатньо обґрунтовані, відповідають поставленій меті та завданням.

Зокрема, для досягнення мети дисертації, автор застосовував загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження. Системно-структурний метод дав змогу розглянути сукупність кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганнями на енергетичну безпеку, як цілісну систему, встановити взаємозв'язки між її елементами, а також оцінити узгодженість відповідних норм із загальними засадами кримінального права

(підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Для визначення змісту ключових понять, встановлення ознак складів кримінальних правопорушень та обґрунтування критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за посягання на об'єкти енергетики використано методи формальної логіки (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення) (усі розділи). При тлумаченні норм Кримінального кодексу України та інших нормативно-правових актів у сфері енергетики й національної безпеки з метою з'ясування змісту правових приписів, визначення меж кримінально-правової охорони та уточнення понятійного апарату застосовано герменевтичний метод (усі розділи). В основу здійснення характеристики об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, що посягають на енергетичну безпеку України (розділ 2), а також виявлення проблем кваліфікації та формулювання критеріїв відмежування відповідних складів від суміжних лягло застосування методів логічного та категоріального аналізу (розділ 2, підрозділ 3.1). Для зіставлення положень чинного КК України із положеннями Проекту нового КК України використано порівняльно-правовий метод (підрозділ 3.2). Статистичний метод застосовано під час аналізу офіційних даних Офісу Генерального прокурора та матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень із метою встановлення тенденцій правозастосовної практики у сфері відповідальності за посягання на об'єкти енергетичної інфраструктури (розділ 3). Для виявлення типових помилок кваліфікації та проблем призначення покарання застосовувався метод документального аналізу (розділи 2, 3). Застосування методів моделювання та прогнозування дало змогу розробити пропозиції щодо вдосконалення положень Кримінального кодексу України у частині посилення кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України та визначити перспективи розвитку законодавства в умовах сучасних безпекових викликів (розділ 3).

**Характеристика структури та основних положень роботи.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків.

Перший розділ присвячений загальним засадам дослідження проблематики кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України, куди увійшли аналіз стану дослідження проблематики кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України, а також дослідженні феномену енергетичної безпеки у контексті об'єкта кримінально-правової охорони. Перше дало змогу виявити та систематизувати знання про кримінально-правову охорону енергетичної безпеки України, а друге – визначити коло суспільних відносин, які формують енергетичну безпеку держави, і на основі цього з'ясувати, якими ж нормами чинного КК України забезпечується її охорона. В ході дослідження феномену енергетичної безпеки дисертант використовував праці як українських, так і зарубіжних вчених.

Другий розділ присвячувався вивченню окремих складів кримінальних правопорушень, що посягають на енергетичну безпеку, що є традиційним для такого виду робіт з проблематики кримінально-правової охорони певних об'єктів (суспільних відносин). Водночас в силу обмеженості обсягу дисертаційного дослідження автор обмежився лише складами кримінальних правопорушень, що безпосередньо посягають на об'єкти енергетичної безпеки: диверсією; умисним знищенням або пошкодженням майна; умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики; терористичним актом; умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово комунального господарства; а також пошкодженням об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів.

При визначенні об'єктів аналізованих кримінальних правопорушень дисертант виходив із концепції «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини». В ході дослідження дисертант визначив як основний, так і додаткові об'єкти кримінальних правопорушень, проаналізував предмети кримінальних правопорушень, а також розглянув питання доцільності регламентації окремих норм у тих або інших розділах КК України.

Досліджуючи об'єктивну сторону дисертант узагальнив форми діянь, якими можуть вчинятися відповідні кримінальні правопорушення та окремо, аналізуючи положення доктрини та підходи судової практики, а також

застосовуючи методи формальної логіки, з'ясував зміст понять «вибухи», «підпали», «інші дії», «інший загальнонебезпечний спосіб», «знищення», «пошкодження», «руйнування», «застосування зброї» та «незаконне втручання». Таким же методом автор проаналізував і суспільно-небезпечні наслідки, спосіб та обстановку, що виступають обов'язковими ознаками кримінальних правопорушень, визначив момент закінчення кожного з них.

При розгляді проблематики суб'єкта аналізованих кримінальних правопорушень автор приділив найбільшій уваги питанням віку кримінальної відповідальності (обґрунтовано доцільність притягнення до кримінальної відповідальності в разі вчинення таких діянь, починаючи із 14-річного віку), а також регламентації і застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб в разі вчинення відповідних протиправних діянь від імені та в інтересах юридичної особи. Дисертант звернув увагу на відсутність у вироках вказівки на фактичні дані, які б підтверджували, що особа вчинила ту чи іншу дію саме із зазначеною метою.

Аналіз суб'єктивної сторони найбільшим чином зосереджений на визначенні виду вини, з якою може вчинятися те або інше кримінальне правопорушення проти енергетичної безпеки. Окремо приділено уваги складній формі вини при вчиненні окремих кримінальних правопорушень. Детальному вивченню, зокрема, було піддано мету ослаблення держави у контексті ст. 113 КК України.

В межах третього розділу Олександр ГИРИЧ визначив основні проблеми відповідальності за посягання на енергетичну безпеку України та запропонував шляхи їх вирішення. Серед таких проблем дисертант розглянув те, що: близькі за змістом кримінальні правопорушення розміщені у різних розділах Особливої частини КК України (а відтак констатується, що об'єкт посягання у них різний); предмет складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганнями на об'єкти енергетики, а також дії часто безпідставно сформульований у множині; розмір шкоди у спеціальних нормах, що передбачають відповідальність за знищення чи пошкодження об'єктів енергетики, порівняно із загальною нормою, передбаченою ст. 194 КК України, визначений непослідовно; кваліфіковані

склади кримінальних правопорушень сконструйовані з допомогою словосполучень «те саме діяння», «ті самі дії», «дії, передбачені частиною» не дають можливості однозначного висновку з приводу того, чи повинен кваліфікований склад передбачати наслідки, що є ознакою основного (зрештою, чи є він кваліфікованим); вчинення дій і погроза вчинення дій у складі терористичного акту передбачають однакову відповідальність; некоректно сформульована підстава для застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в разі вчинення диверсії; відсутня диференціація кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів енергетики залежно від виду такого об'єкта; відповідальність за посягання на об'єкти енергетики здійснена несистемно, зокрема й з використанням різних кваліфікуючих ознак; відсутня у положеннях КК України стаття, яка б передбачала відповідальність за захоплення об'єктів енергетики, тобто фактичне встановлення контролю над ними; Низка положень КК України сформульована так, що кримінальні правопорушення можуть вчинятися лише у формі дій, в той час як бездіяльність теж можлива і вона так само становить небезпеку.

Також дисертант розглянув проблему кваліфікації загибелі людей, настання інших тяжких наслідків при вчиненні диверсії; кваліфікації умисного знищення або пошкодження об'єктів енергетики з мотивів явної неповаги до суспільства; кваліфікації пошкодження об'єктів енергетики, що полягало у викрадення їх складових тощо.

Напрями вирішення таких проблем окреслені дисертантом достатньо вдало. Зокрема позитивно оцінюю пропозицію зменшити розмір шкоди у ч. 1 ст. 194 КК України, запропоновані дисертантом редакції другої частини цієї статті, а також ст. ст. 194-1, 258 КК України, ідею доповнення КК України нормою про захоплення або утримання об'єкта критичної інфраструктури.

Окремо варто відзначити, що дисертант проаналізував положення проєкту нового кримінального кодексу в частині регламентації посягань на енергетичну безпеку та висловив свої зауваження з цього приводу, зокрема в частині

визначення спеціальних норм, окремих ознак складів кримінальних правопорушень.

Висновки дисертації відображають основні результати проведених автором досліджень.

**Повнота відображення наукових положень дисертації в опублікованих наукових працях.** Кількість підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертації. Дисертант опублікував сім наукових статей у наукових фахових виданнях, а також три тези доповідей на науково-практичних заходах.

**Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.** Порушень академічної доброчесності під час вивчення змісту роботи не виявлено.

**Дискусійні положення та зауваження.** Попри позитивну оцінку дисертації в цілому, робота не позбавлена окремих недоліків чи дискусійних моментів, які додатково можуть бути обґрунтовані під час захисту дисертації.

1. Проблематика кримінально-правової охорони енергетичної безпеки держави, безумовно, надзвичайно широка, і розглянути усі її аспекти в межах одного дослідження, вочевидь, неможливо. Водночас є питання, які, на мій погляд, мають пріоритет. Зокрема, забезпечення енергетичної безпеки на сучасному етапі є актуальним не лише для України, а, мабуть, для будь-якої держави. Держави, особливо з добре розвинутими правовими системами, мають свій досвід кримінально-правової охорони енергетичної безпеки, і вивчення цього досвіду могло б дати чимало цікавих та корисних ідей і рішень, які тією чи іншою мірою могли б бути запозичені та використані у національному кримінальному законодавстві, особливо у контексті активної роботи із нової кодифікації такого законодавства. Варто відзначити, що дисертант здійснював такі дослідження, що випливає зі списку опублікованих ним статей та тез доповідей. Водночас більш ґрунтовного дослідження у цьому напрямі в межах дисертації не проведено.

2. У п. 3.4 загальних висновків дисертант констатує, що «посягання на об'єкти енергетики за формою вини є умисними. Винятки лише становлять

випадки знищення чи пошкодження об'єктів енергетики у межах складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 196, а також знищення чи пошкодження нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів.» Водночас таке твердження не видається цілком правильним. З одного боку, у ст. 194, 194-1, 270-1 КК України законодавець дійсно зробив вказівку на умисну форму вини, а зі змісту ч. 1 ст. 258 КК України умисний характер кримінального правопорушення випливає, виходячи із вказівки на спеціальну мету. Проте слід звернути увагу на те, що психічне ставлення до наслідків у формі загибелі людей чи інших тяжких наслідків в ч. 2 ст. 194 та ч. 3 ст. 194-1 КК України, у формі загибелі людини у ч. 3 ст. 258 КК України, у формі загибелі людини чи інших тяжких наслідків у ч. 3 ст. 270-1 КК України повинно бути так би мовити, необережним. Інакше, кваліфікація здійснюється за сукупністю кримінальних правопорушень. Окрім цього, у ч. 1 ст. 270-1 КК України є вказівка «якщо це призвело або могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі». Вважаю, що психічне ставлення до цих наслідків може характеризуватися як бажанням чи свідомим допущенням їх настання, так і непередбаченням цих наслідків або ж легковажним розрахунком на їх відвернення. В іншому разі поза кримінально-правовою охороною залишаться усі випадки цілеспрямованого знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, при яких особа не мала наміру спричинити небезпеку для життя чи здоров'я людей чи спричинити неможливість експлуатації або порушення нормального функціонування таких об'єктів (чи такий намір не вдалося доказати у процесуальному порядку). Натомість відзначу, що форми вини у КК України регламентовані так, що характеризують кримінальне правопорушення, а не діяння чи наслідок окремо. Відтак, якщо особа бажає вчинити певні діяння, але не передбачає їхніх наслідків чи легковажно розраховує на їх відвернення, таке кримінальне правопорушення є необережним. Зрештою в роботі сам дисертант пише, що в низці випадків має місце складна форма вини, однак у висновках чомусь це оминув.

3. У роботі дисертант часто згадує ст. 196 КК України, що передбачає відповідальність за необережне знищення або пошкодження чужого майна. Існування даної норми в КК України, принаймні у такому вигляді як є зараз, достатньо дискусійне. Проте автор не робить з цього приводу жодних висновків, і серед статей, які пропонується виключити чи змінити, ст. 196 КК України нема. Хотілося б почути думку дисертанта з приводу доцільності існування вказаної норми.

**Загальний висновок.** Дисертація Олександра ГИРИЧА є завершеною науковою працею, а сформульовані в ній висновки та пропозиції становлять наукову новизну. Результати дисертаційного дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення. Робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також освітньо-наукової програми «Право» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальністю 081 «Право» у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

**Доцент кафедри кримінального права  
та кримінології факультету № 1  
Львівського державного університету  
внутрішніх справ  
кандидат юридичних наук, доцент  
02.07.2026**

**Олег МАРМУРА**